

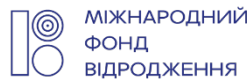
Шоста хвиля щорічного опитування українських експортерів та імпортерів

Тема 4. СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ:

Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД та Дія.Бізнес

Короткий виклад основних результатів

Дослідження проведено Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках реалізації проекту Підтримка Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю» за фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та Atlas Network

Зміст

ГОЛОВНЕ	3
1. Структура опитаних підприємств	4
2. Вплив Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.....	4
2.1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію.....	4
2.2. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію.....	7
Використання можливостей Угоди про асоціацію	10
3. Перешкоди при ЗЕД	11
3.1. Перешкоди при експорті	11
3.2. Перешкоди при імпорті	12
4. Джерела інформації для учасників ЗЕД	13
4.1. Використання джерел інформації про регулювання ЗЕД.....	13
4.2. Використання урядових сайтів учасниками ЗЕД.....	15
5. Оцінка порталу Дія.Бізнес.....	17
6. Роль бізнес-асоціацій.....	20
6.1. Членство в бізнес-асоціацій.....	20
6.2. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій.....	23
Методологія опитування.....	24
Розподіл респондентів за регіонами.....	25
Розподіл респондентів за митницями.....	26
Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення.....	27

ГОЛОВНЕ

Згідно з результатами 2021 року, серед бізнесу зменшилася частка тих, хто відчуває позитивний вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на діяльність підприємства. У 2021 році 36,8% опитаних підприємств позитивно оцінювали наявний вплив Угоди. Це менше ніж у 2020 році, коли зафіксовано найвищий показник за всі хвили опитування.

Очікування щодо майбутнього впливу Угоди про асоціацію погіршилися. Частка підприємств з позитивними очікуваннями становить 41,0%. Це найнижчий результат за всі хвили дослідження (!).

Частка підприємств з перешкодами залишається невеликою – 12,8% експортерів та 29,9% імпортерів. Але наявність перешкод зросла порівняно з 2020 роком, коли відповідні показники були найнижчими за всі хвили дослідження.

Головними перешкодами при експорті є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці, бюрократизація та непрозорість Державної податкової служби (повідомив кожен другий респондент). Головними перешкодами при імпорті є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортуються, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці.

Митні брокери вперше стали найбільш популярним джерелом інформації про ведення ЗЕД в Україні на думку опитаних підприємств, посунувши з першого місця Інтернет. Мережа Інтернет залишається головним джерелом для отримання інформації про ЗЕД в країнах-партнерах, однак митні брокери знаходяться на другій сходинці за популярністю. Також залишаються важливими персональні зв'язки (інформація від покупців та постачальників). Про більшість урядових сайтів поінформовані близько 98-99% опитаних. Найчастіше опитані підприємці користуються сайтами Держмитслужби та Державна податкової служби.

Близько чверті опитаних експортерів та імпортерів користуються порталом Дія.Бізнес. Більше половини опитаних знають про платформу, але ніколи не користуються нею. Малий бізнес частіше користується порталом Дія.Бізнес, що свідчить про особливу актуальність цифрових послуг для МСП. Майже половина експортерів та імпортерів використовують ПК/лептоп для доступу до Дія.Бізнес, а чверть опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона.

У 2021 році 28,2% підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б одного ділового об'єднання, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо. Протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до зменшення цієї частки підприємств. Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об'єднанні. У 2021 році не готові платити за послуги бізнес-асоціацій лише 11,6% опитаних.

1. Структура опитаних підприємств

Загальна кількість підприємств-учасників ЗЕД, опитаних у 2021 році, склала 1006. Серед них представлені мікропідприємства (46,6%), малі (31,3%), середні (14,9%) та великі (7,2%) підприємства.

Підприємства-учасники ЗЕД, які взяли участь в опитуванні, поділяються на три групи за видом ЗЕД:

- ті, які лише експортують (25,2%) – далі «виключно експортери»,
- ті, що лише імпортують (42,6%) – далі «виключно імпортери»,
- підприємства, що здійснюють як експорт, так і імпорт (32,1%).

Опитані підприємства працюють у секторах сільського господарства, промисловості, торгівлі та у секторі послуг (далі – «послуги»).

89% підприємств повідомили, що працюють з митними брокерами.

Європейський Союз є найпоширенішим напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств.

67,6% респондентів склали чоловіки, 32,4% – жінки.

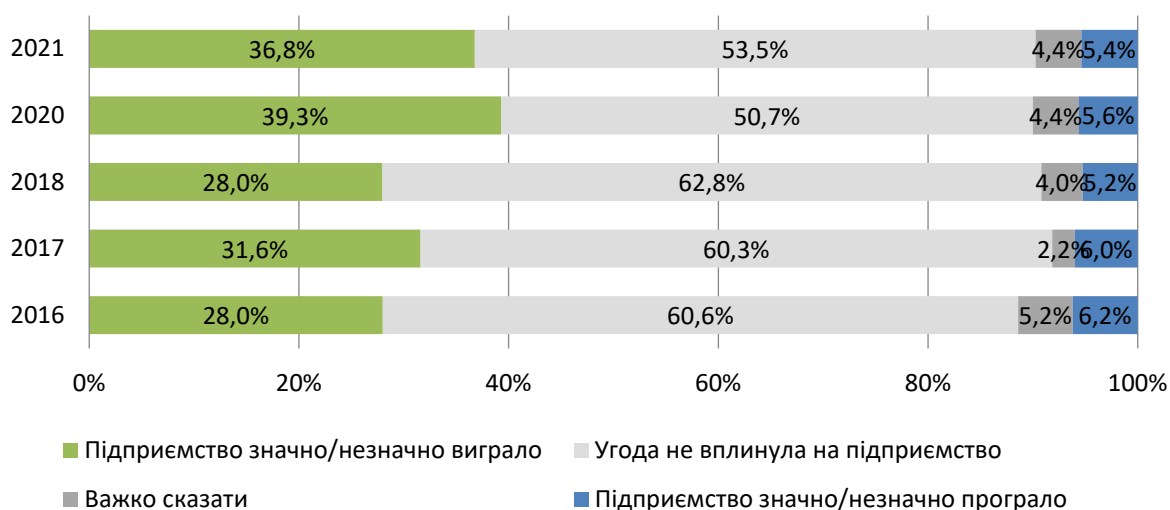
2. Вплив Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС

2.1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію

У рамках дослідження впр'яте було представлено оцінки підприємств-учасників ЗЕД щодо впливу Угоди про асоціацію, у тому числі ПВЗВТ, на їхню діяльність.

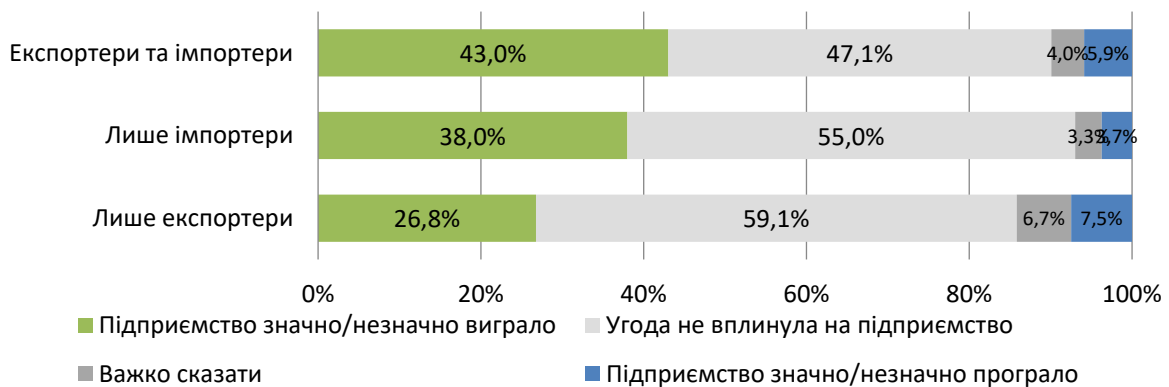
- У 2021 році зменшилася частка підприємств, які позитивно оцінили вплив Угоди, порівняно з попередньою хвилею дослідження, хоча саме у 2020 році спостерігався найвищий показник за всі хвилі опитування.
- Лише майже 5% опитаних вказують, що їхнє підприємство значно або незначно прогало. При цьому частка респондентів, котрі відчули негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року.

Рис. 1. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за роками (% опитаних)

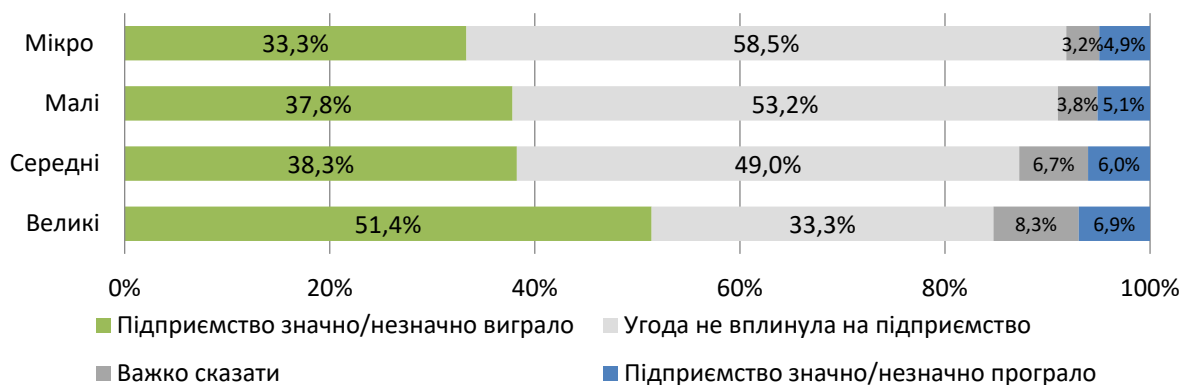
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт або лише імпортують, найбільшою мірою відчували позитивний вплив (43,0%). Однак серед експортерів продовжує залишатися найнижчий рівень позитивних оцінок (лише 26,8%).
- Більший песимізм експортерів також проявляється в інших вимірах. Зокрема майже дві третини експортерів досі не відчували впливу Угоди (59,1%). Окрім цього, 7,5% експортерів вважають, що їхнє підприємства значно або незначно прогало.
- Незважаючи на низький рівень оцінок експортерів, порівняно з 2020 роком, частка позитивних оцінок зросла лише для експортерів.

Рис. 2. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2021 році, за видом ЗЕД (% опитаних)

- Рівень позитивних оцінок зменшився серед підприємств усіх розмірів порівняно з 2020 роком. При цьому великий бізнес більшою мірою відчуває позитивний вплив Угоди порівняно із сектором МСП.
- Серед великого бізнесу позитивно оцінює вплив Угоди кожен другий опитаний (51,4%). Серед великого бізнесу також менша частка підприємств, які не можуть оцінити вплив Угоди (лише 8,3%).
- Лише третина малого бізнесу позитивно оцінює вплив Угоди (33,3% мікро та 37,8% малих підприємств). Незважаючи на цей, серед малих та мікро суб'єктів ЗЕД залишається низький рівень негативних оцінок (лише близько 5,0%).

Рис. 3. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за розміром підприємств (% опитаних)

- У 2021 році частка позитивних оцінок майже не відрізняється для представників різних секторів.

- Якщо порівнювати з результатами 2020 року, то у сільському господарстві майже в 1,5 рази зросла частка підприємств, на які позитивно вплинула Угода. На чверть також зросла частка позитивних відповідей в секторі послуг.

Рис. 4. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за сектором (% опитаних)

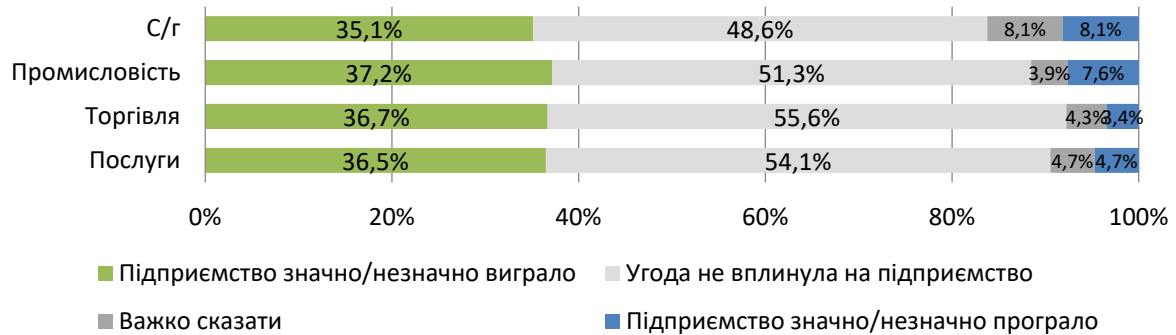
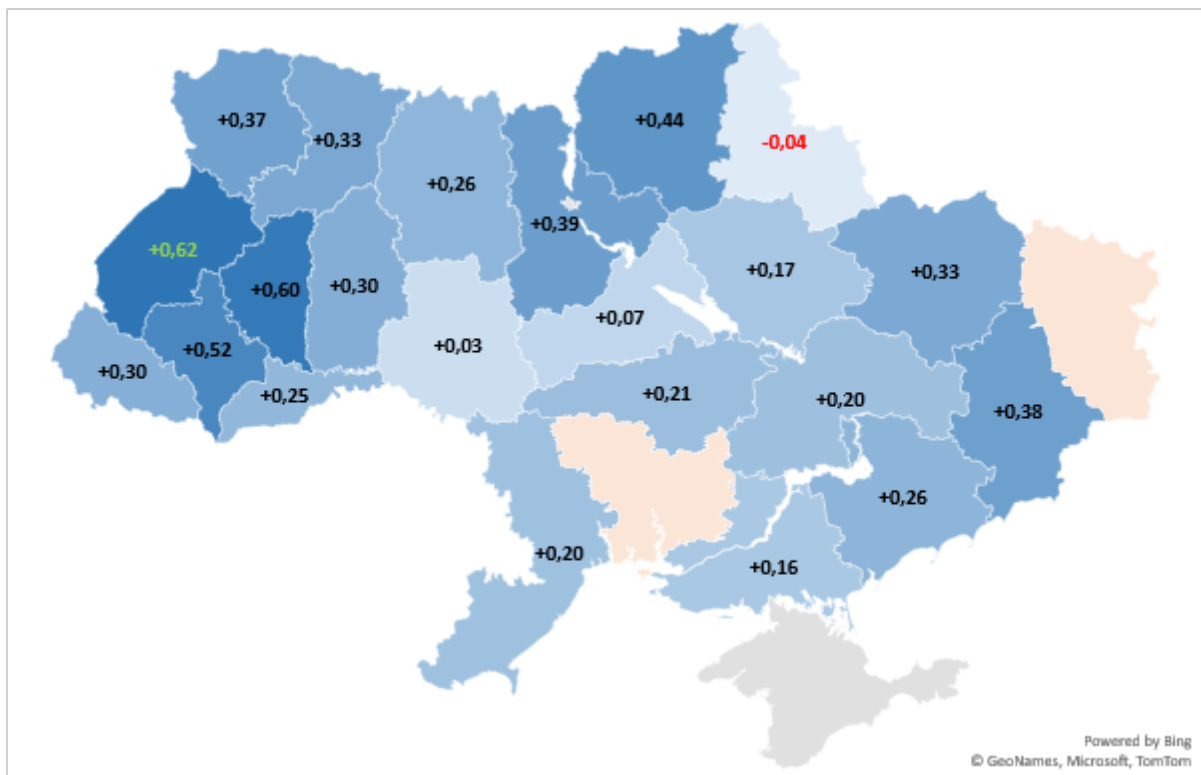

Рис. 5. Балансовий показник оцінок впливу Угоди про асоціацію в регіонах¹

- У сфері торгівлі найвища частка респондентів, котрі вказують про відсутність впливу Угоди. Порівняно з 2020 роком, також у сільському господарстві зафіксовано найвищу частку негативних оцінок.

¹ Показник для міста Київ – +0,34

Примітка: Для Луганської та Миколаївської областей неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню кількість опитаних підприємств (на карті виділено рожевим кольором).

- Майже не змінився рівень позитивних оцінок підприємств промисловості – 37,2% у 2021 році.

В рамках дослідження знову було підраховано показник оцінок впливу Угоди про асоціацію – різниця між позитивними та негативними оцінками щодо впливу Угоди про асоціації:

- **Найвищий** балансовий показник – знову в Львівській області (+0,62). **Високі значення** балансового показника **переважно** у західних регіонах
- **Найнижчий** показник – у Сумській області (**єдиний регіон з від'ємним балансовим показником**). Його значення для регіону становить -0,04. Тобто в Сумській області негативні оцінки на 4 в. п. перевищують позитивні.

2.2. Очікуваний вплив Угоди про асоціацію

В рамках дослідження в'яте були проаналізовані очікування підприємців щодо потенційного впливу Угоди та ПВЗВТ впродовж наступних п'яти років.

- У 2021 році частка підприємств, які вважають, що їхнє підприємство виграє від Угоди впродовж найближчих п'яти років, є найнижчою за всі хвили дослідження – лише 41,0%.
- Порівняно з 2020 роком, частка позитивних очікувань опустилася на майже 4 в. п. – до рівня 2018 року. Однак частка респондентів, котрі очікують негативний вплив, залишається майже незмінною з 2016 року.
- Підприємств, які займаються лише експортом, мають найменш позитивні очікування (33,5%). Водночас майже кожен другий представник підприємств, що імпортують (41,0%), або водночас експортують та імпортують (46,7%), мають позитивні очікування.
- Серед імпортерів найвища частка респондентів, котрі не очікують впливу Угоди на підприємство.
- У 2021 році частка позитивних очікувань експортерів перевищує показник 2016 року. Однак рівень позитивних очікувань підприємств, які імпортують, або поєднують експорт та імпорт, нижчий ніж у 2016 році.

Рис. 6. Оцінка очікуваного впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за роками (% опитаних)

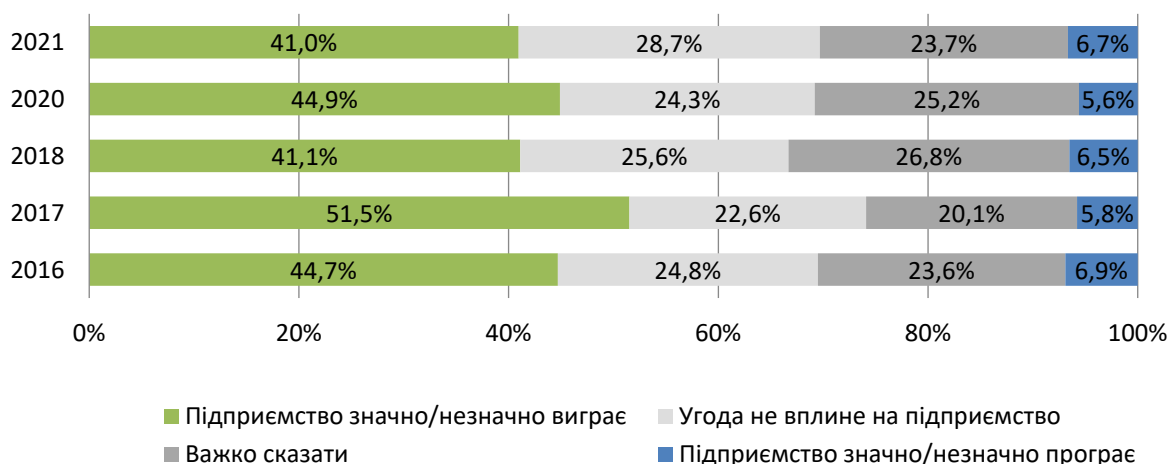
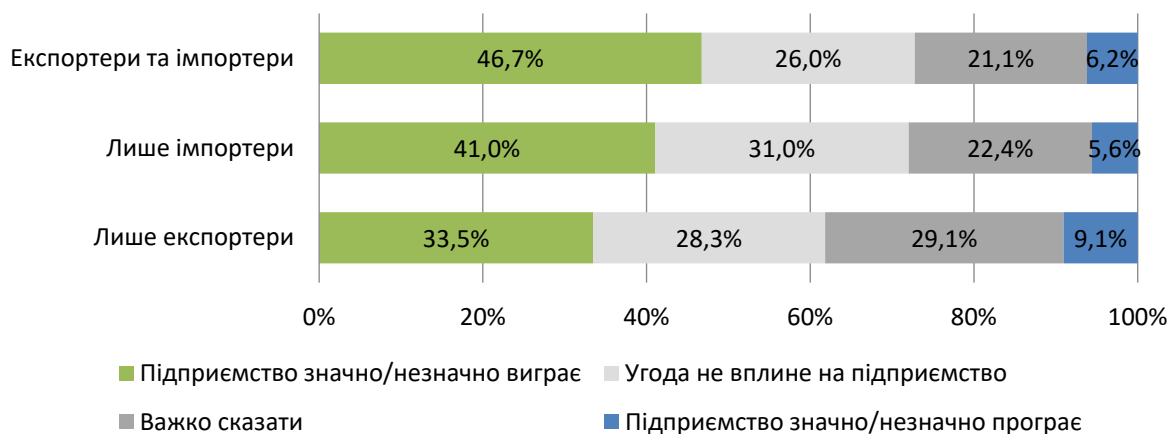

Рис. 7. Оцінка очікуваного впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за видом ЗЕД (% опитаних)

- Підприємства великого розміру мають найбільш оптимістичні очікування. Про позитивні очікування повідомляє кожен другий представник великого бізнесу (50,0%). Подібним чином, великий бізнес найбільш позитивно оцінює наявний вплив Угоди.
- Частка позитивних очікувань є майже однаковою для підприємств різних розмірів серед МСП (39-42%)
- Серед представників МСП рівень невизначеності вищий ніж серед великих підприємств.
- Порівняно з 2020 роком, зменшилася частка позитивних очікувань серед суб'єктів усіх розмірів

Рис. 8. Оцінка очікуваного впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2021 році, за розміром підприємств (% опитаних)

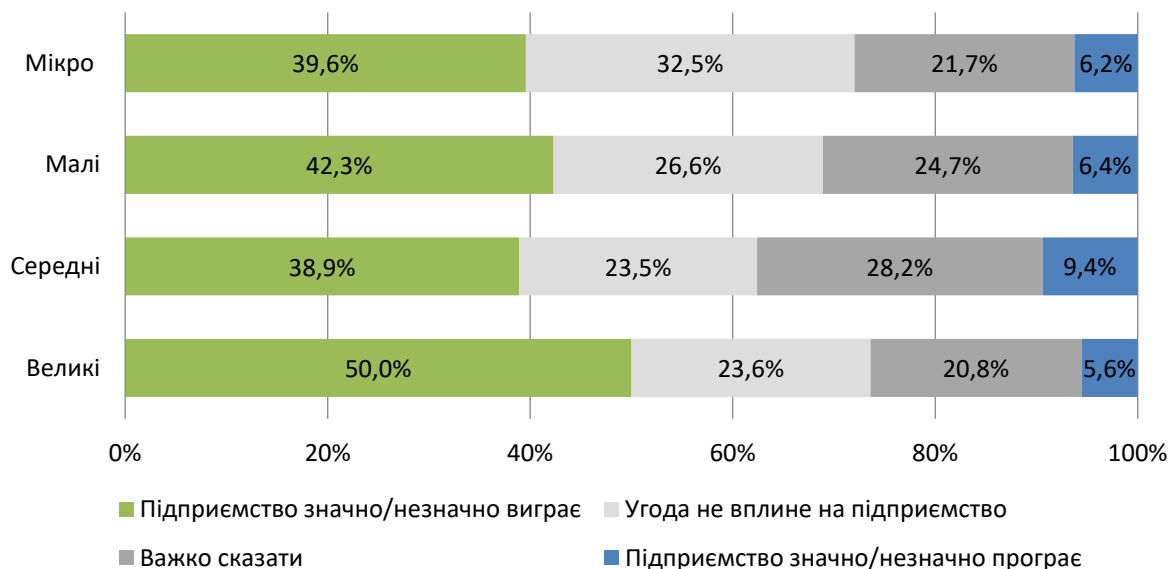
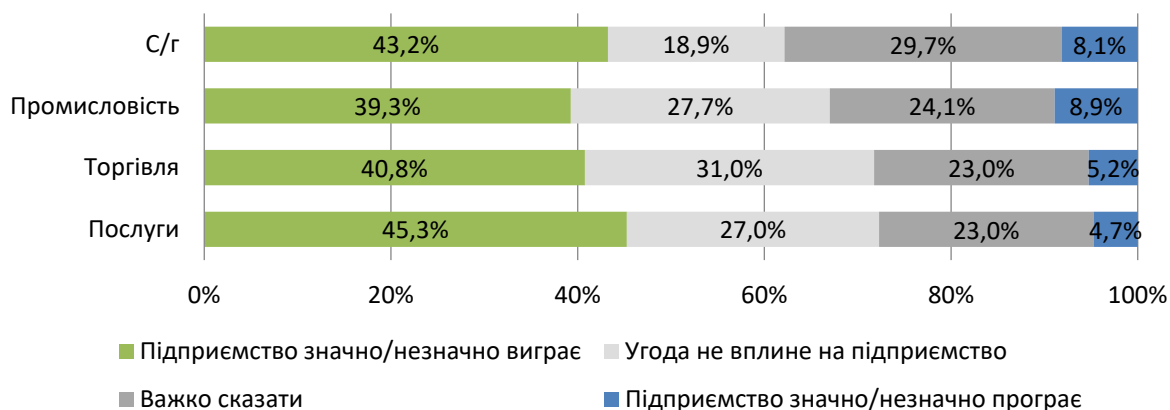

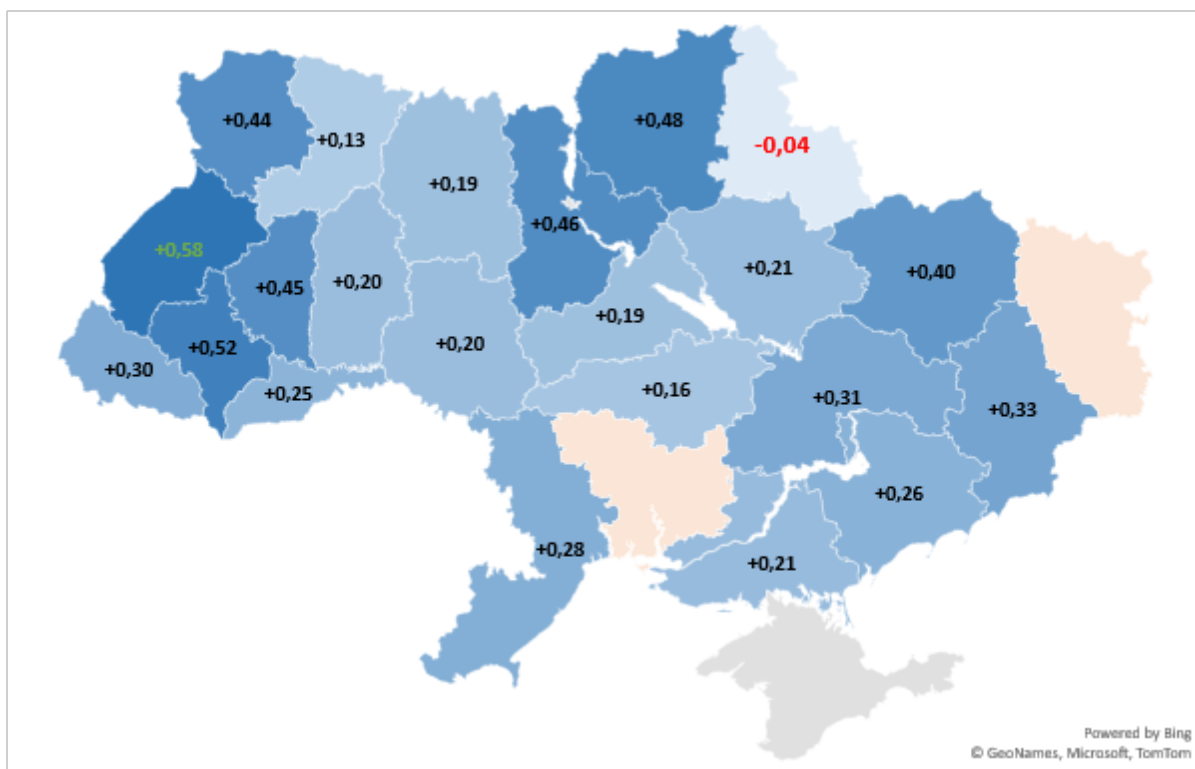

Рис. 9. Оцінка очікуваного впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2021 році, за сектором (% опитаних)

- Рівень позитивних оцінок **майже не відрізняється між секторами**, однак частка позитивних оцінок вища у сільському господарстві (43,2%) та послугах.
- У **торгівлі найвища** частка опитаних, котрі вважають, що Угода **не вплине (31,0%)**. У **промисловості найвища** частка респондентів, котрі мають **негативні** очікування (8,9%).
- **Порівняно з 2020 роком**, частка позитивних очікувань зросла в сільському господарстві послугах, але зменшилася в промисловості та торгівлі.

Рис. 10. Балансовий показник оцінок очікуваного впливу Угоди про асоціацію в регіонах²

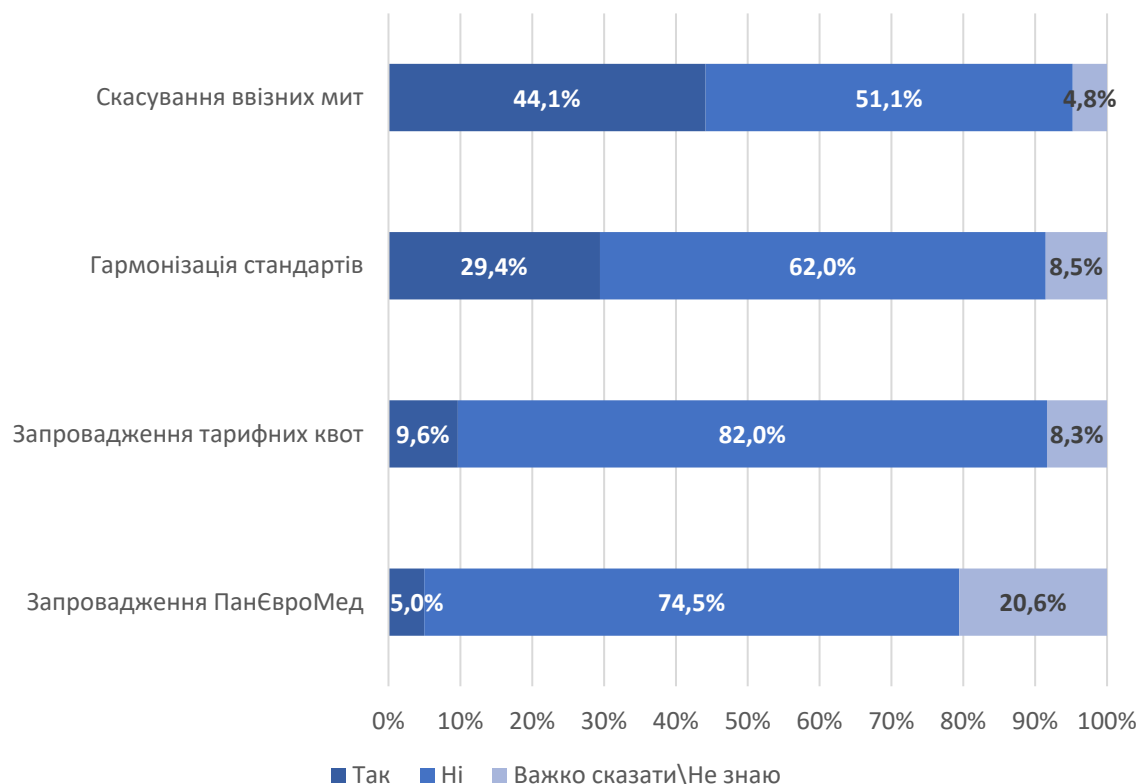
² Для Луганської області неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню наповнюваність підвибірки.

В рамках дослідження також було підраховано показник оцінок впливу Угоди про асоціацію – різниця між позитивними та негативними оцінками щодо очікуваного впливу Угоди про асоціації:

- Найвище значення балансового показника очікувань у Львівській області (+0,58). На Львівську область припадає також найвище значення балансового показника наявного впливу Угоди.
- Найнижче значення балансового показника зафіксовано в Сумській області (-0,04). Це єдиний регіон, де від’ємне значення балансового показника.

Використання можливостей Угоди про асоціацію

Рис. 11. Чи скористалися ви можливостями Угоди? (% опитаних)

- Найбільш часто учасники ЗЕД повідомляли, що скористалися зі скасування ввізних мит – майже кожен другий опитаний (44.1%).
- Гармонізацією стандартів скористалася майже третина опитаних (29,4%). Водночас тарифними квотами скористався лише кожен десятий опитаних (9,6%).
- Найменш часто респонденти повідомляють про використання можливостей ПанЄвроМед (5,0%).
- Від скасування мит та гармонізації стандартів виграли більше імпортери, а від тарифних квот та ПанЄвроМед – майже однаково експортери та імпортери.

- Великий бізнес використав більше можливостей ніж МСП. Результатом цього можуть бути кращі оцінки наявного та очікуваного впливу Угоди про асоціацію.

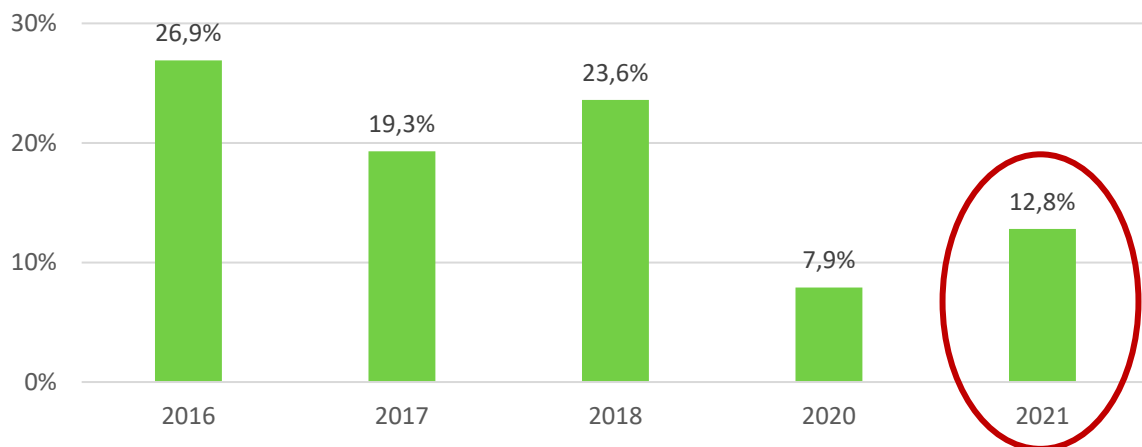
3. Перешкоди при ЗЕД

3.1. Перешкоди при експорті

В рамках дослідження вже вшосте було проаналізовано перешкоди, з якими стикаються експортери та імпортери. Показник наявності перешкод при експорті в 2021 році зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвилі дослідження – з 7,9% до 12,8%.

- Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише експортують, або поєднують експорт та імпорт.
- Мікропідприємства найчастіше (18,0%) стикаються з перешкодами при експорті, при цьому цей показник незначною мірою відрізняється для малих (11,1%), середніх (9,0%) та великих (9,8%) підприємств.
- У галузевому розрізі найчастіше мають справу з перешкодами при здійсненні експорту підприємства сфери послуг (16,1%) та торгівлі (15,9%).
- У трьох регіонах відсутні скарги на наявність перешкод (Хмельницька, Тернопільська та Житомирська області). При цьому найчастіше про наявність перешкод повідомляють експортери з Чернівецької Волинської та Вінницької областей (кожен четвертий опитаний).

Рис. 12. Частка експортерів, що стикалися з перешкодами, % опитаних експортерів³

- Головними перешкодами при експорті є непередбачуваність торговельної політики України, значний рівень бюрократизації на митниці та непрозорість та бюрократизація роботи податкової служби (повідомив кожен другий респондент).
- Кожна з топ-10 перешкод є актуальними як мінімум для третини опитуваних, в кого були перешкоди.

³ Дані першої хвилі опитування не враховуються через відмінності у методі проведення опитування (самозаповнення проти телефонного інтерв'ю) і розміру вибірки.

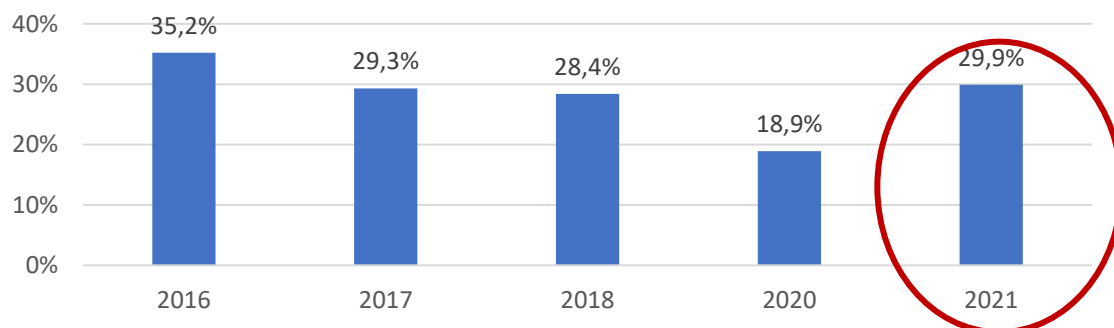
Рис. 13. Топ-10 перешкод серед тих, у кого були перешкоди при експорті⁴

3.2. Перешкоди при імпорті

- Показник наявності перешкод при імпорті зріс порівняно з 2020 роком, коли він був найнижчий за всі хвили дослідження.
- Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств, які лише імпортують, або поєднують експорт та імпорт.
- Великі підприємства (36,7%) більш часто повідомляють про проблеми при імпорті порівняно з суб'єктами менших розмірів.
- Наявність перешкод майже не відрізняється для підприємств різних видів діяльності.
- У 2021 році немає регіонів, де були б відсутні скарги на перешкоди при імпорті. Найменш часто перешкоди в Закарпатській, Донецькій та Львівській областях.
- Найчастіше повідомляють про перешкоди при імпорті підприємства з Рівненської області (дві третини опитаних).

Рис. 14. Частка імпортерів, що стикалися з перешкодами, % опитаних імпортерів

⁴ Сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше ніж один варіант відповіді.

- Головними перешкодами при імпорті є непрозорість визначення митної вартості товарів, що імпортуються, затягування митного оформлення з боку митниці та значний рівень бюрократизації митниці.
- Кожна з топ-10 перешкод є актуальними як мінімум для 40% тих, в кого були перешкоди.

Рис. 15. Топ-10 перешкод серед тих, у кого були перешкоди при імпорті, %⁵

4. Джерела інформації для учасників ЗЕД

4.1. Використання джерел інформації про регулювання ЗЕД

У дослідженні також було порівняно використання джерел інформації щодо регулювання ЗЕД в Україні та в країнах-партнерах:

- Учасники ЗЕД для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні частіше користуються послугами митних брокерів, а для пошуку інформації про закордон – Інтернет.
- Митні брокери вперше стали найбільш популярним джерелом інформації про ведення ЗЕД в Україні (раніше були на другій сходинці).
- Інтернет на другому місці за популярністю при пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, а митні брокери є другим найбільш важливим про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах.

⁵ Сума відсотків перевищує 100, оскільки респонденти могли обрати більше ніж один варіант відповіді.

- Учасники ЗЕД більш часто використовують ЗМІ, митні органи, ТПП, бізнес-асоціації та експедиторські фірми при пошуку інформації про ведення ЗЕД в Україні, ніж закордоном.
- Зі збільшенням розміру підприємства зростає популярність більшості джерел інформації.

Рис. 16. Джерела інформації, % опитаних

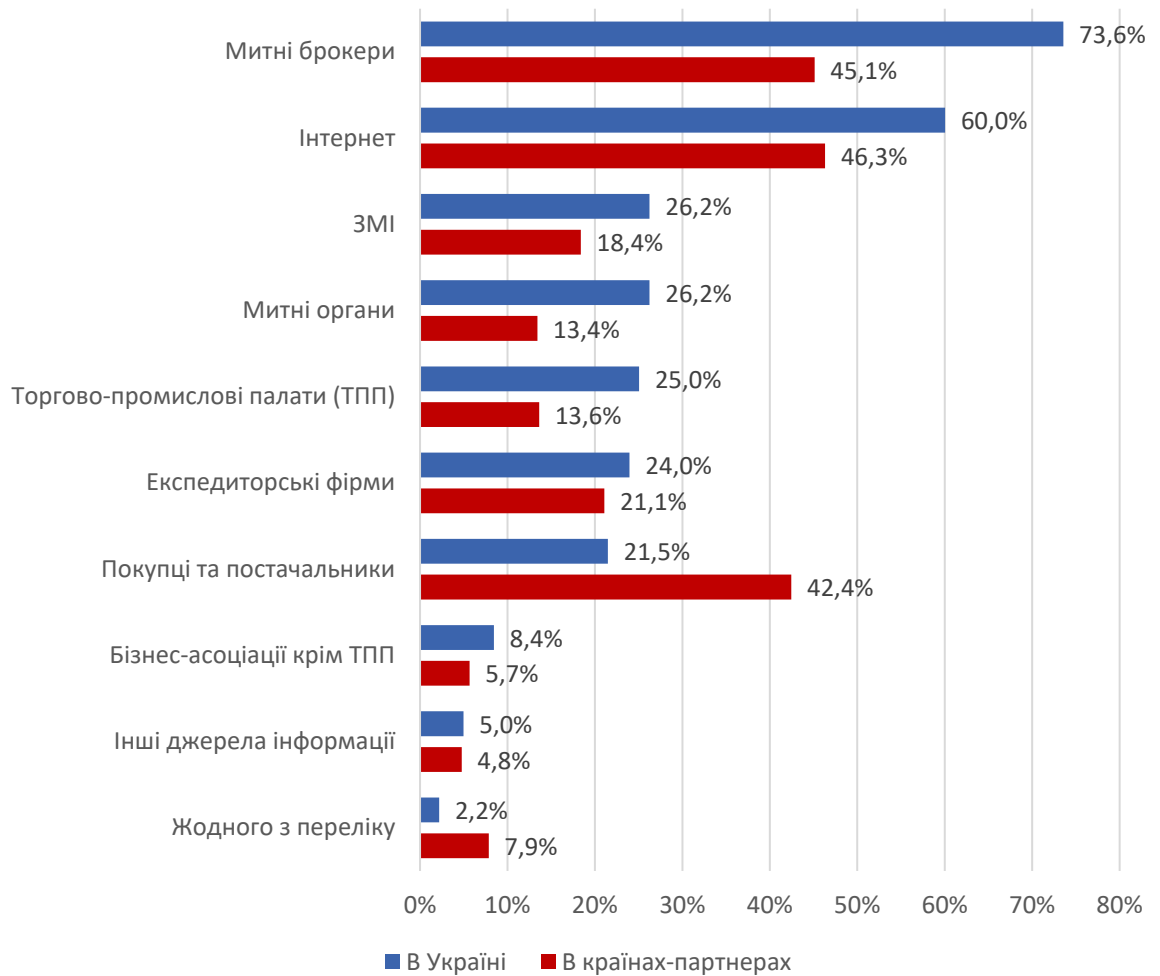
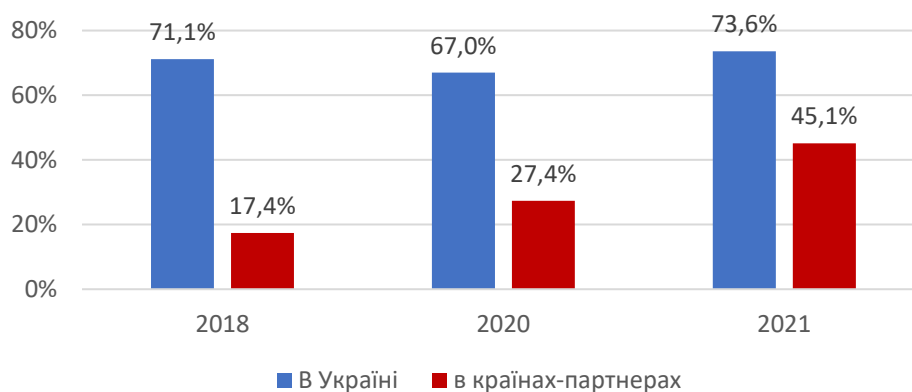

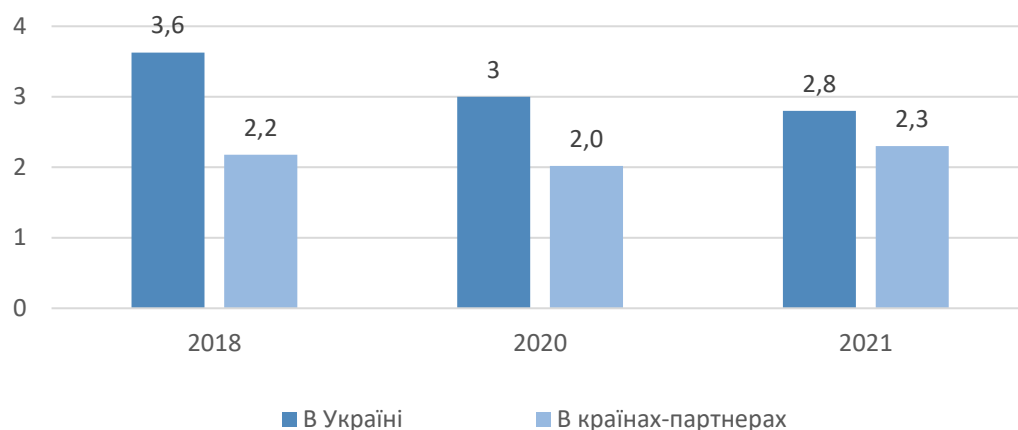
Рис. 17. Використання інформації від митних брокерів, % опитаних

В рамках дослідження також було проаналізовано середню кількість джерел, які використовуються підприємствами при пошуку інформації.

- В середньому учасники ЗЕД користуються більшою кількістю джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД в Україні ніж в країнах-партнерах.
- Зменшення середньої кількості джерел, які використовуються для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні, може свідчити про більш концентроване використання перевірених джерел.
- Середня кількість джерел щодо ЗЕД в країнах-партнерах зросла, що може свідчити про більш активну роботу суб'єктів ЗЕД на зовнішніх ринках.
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, а також сільськогосподарські підприємства, в середньому користуються більшою кількістю джерел для пошуку інформації.
- Зі зростанням розміру підприємства зростає кількість джерел, які використовуються.

Рис. 18. Кількість джерел, які припадають на 1 респондента, котрий використовує джерела, за роками (од.)

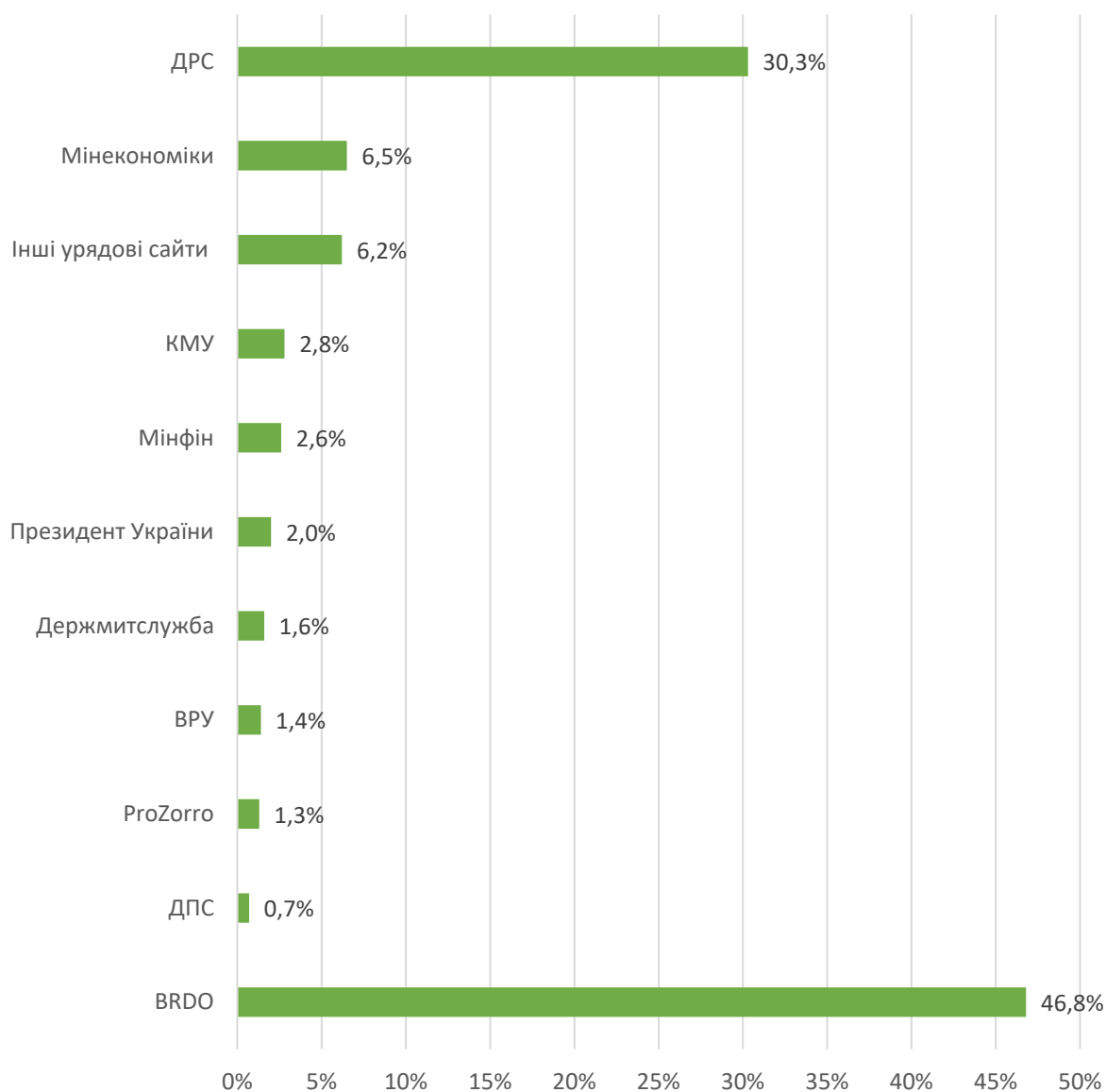

4.2. Використання урядових сайтів учасниками ЗЕД

В рамках дослідження респондентам було запропоновано оцінити використання офіційних веб-сайтів органів державної влади.

- Згідно з отриманими результатами, про **більшість** урядових сайтів **не знають** лише **1-2% опитаних**. Таким чином респонденти добре поінформовані про існування більшості урядових сайтів
- Однак **кожен третій** опитаних **не знає** про сайт **Державної регуляторної служби (ДРС)**.

Рис. 19. Частка респондентів, котрі не знають про існування урядових сайтів, % опитаних⁶

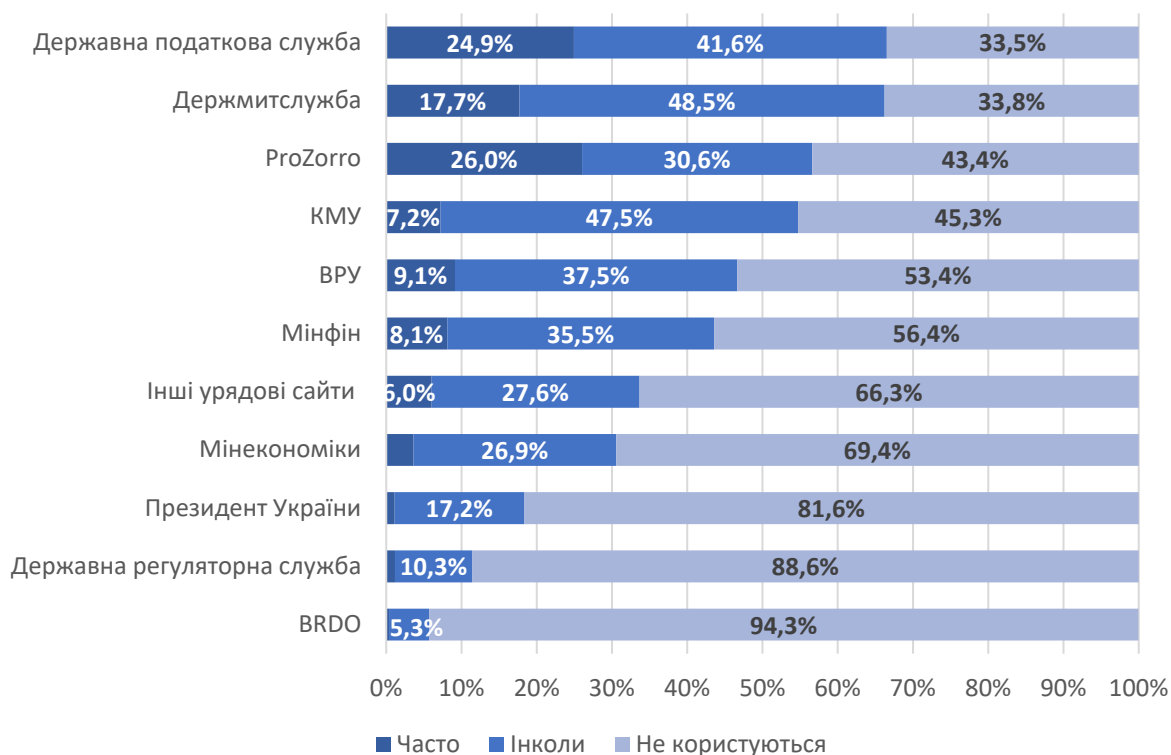

- **Найчастіше** підприємці користуються сайтами **Держмитслужби** та **Державної податкової служби**. **Найменш популярними** є сайти **ДРС**, **BRDO** та **Президента України**.
- Підприємства **великого** та **середнього** розміру **частіше** користуються **більшістю урядових сайтів**. **Однак сайт платформи онлайн-закупівель ProZorro** продовжує залишатися **найпопулярнішим серед малого та мікробізнесу**

⁶ Для аналізу також включено сайт Офісу ефективного регулювання (BRDO), який є неурядовою структурою, націленою на покращення умов ведення бізнесу, але був створений за ініціативою Мінекономіки

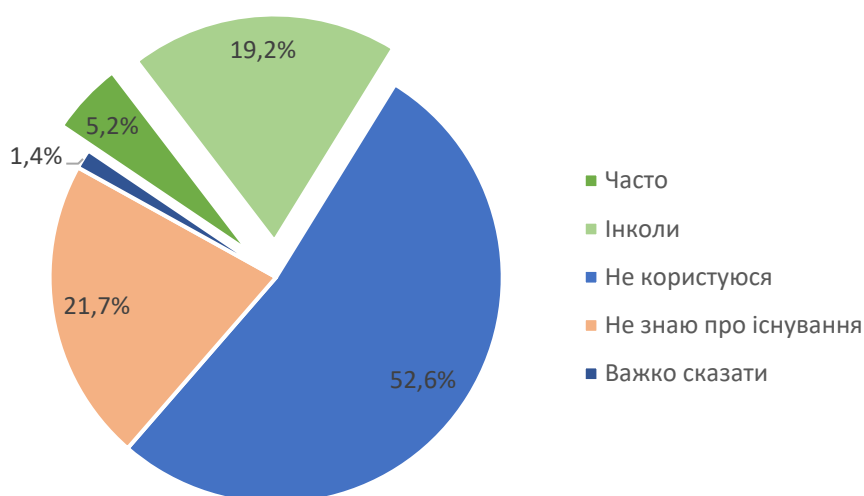
Рис. 20. Використання урядових сайтів серед тих, хто про них знає

5. Оцінка порталу Дія.Бізнес

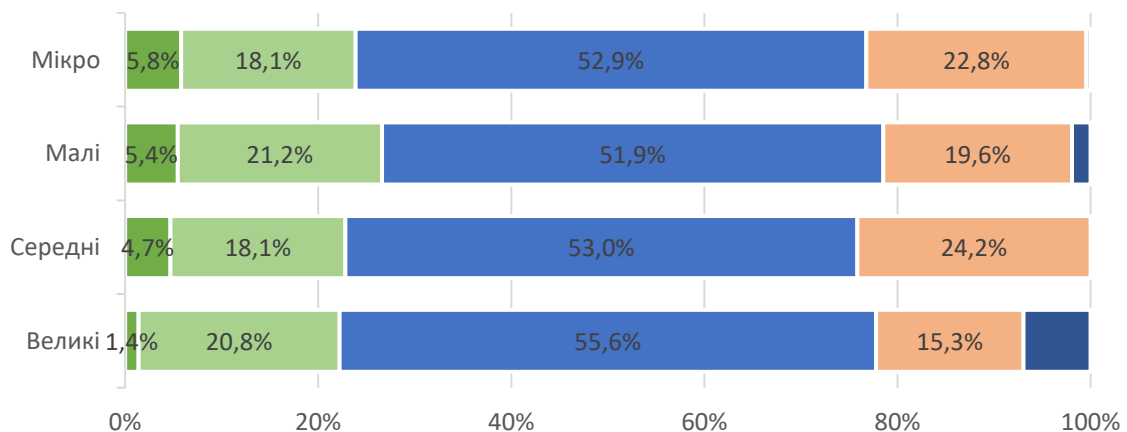
Запровадження цифрових послуг – один зі заходів процедур спрощення торгівлі. Тому в 2021 році підприємствам вперше було поставлено питання про те, чи вони користуються платформою Дія.Бізнес. Платформу було презентовано Міністерством цифрової трансформації України у 2020 році.

Рис. 21. Використання порталу Дія.Бізнес (% опитаних)

- Близько чверті опитаних експортерів та імпортерів користувалися порталом Дія.Бізнес (5,2% часто та 19,2% інколи).
- Більше половини опитаних знали про платформу, але ніколи не користувалися нею (52,6% опитаних).
- Лише 21,7% опитаних не знали про існування платформи Дія.Бізнес. Таким чином про діяльність платформи поінформована висока частка підприємств, що є високим показником, зважаючи новизну платформи станом на період проведення опитування.
- Рівень поінформованості про Дія.Бізнес майже не залежить від виду ЗЕД.

Рис. 22. Використання порталу Дія.Бізнес за розміром підприємств (% опитаних)

- Аграрні компанії більш активно користувалися порталом ніж представники інших секторів. Часто або інколи користувалися платформою близько третини опитаних.
- В торгівлі найвища частка респондентів, котрі не знали про існування Дія.Бізнес (чверть опитаних). Найкраще поінформовані про Дія.Бізнес представники промисловості.
- Представники мікро і малого бізнесу більш часто користувалися порталом ніж середні та великі підприємства.

Рис. 23. Використання порталу Дія.Бізнес за сектором підприємств (% опитаних)

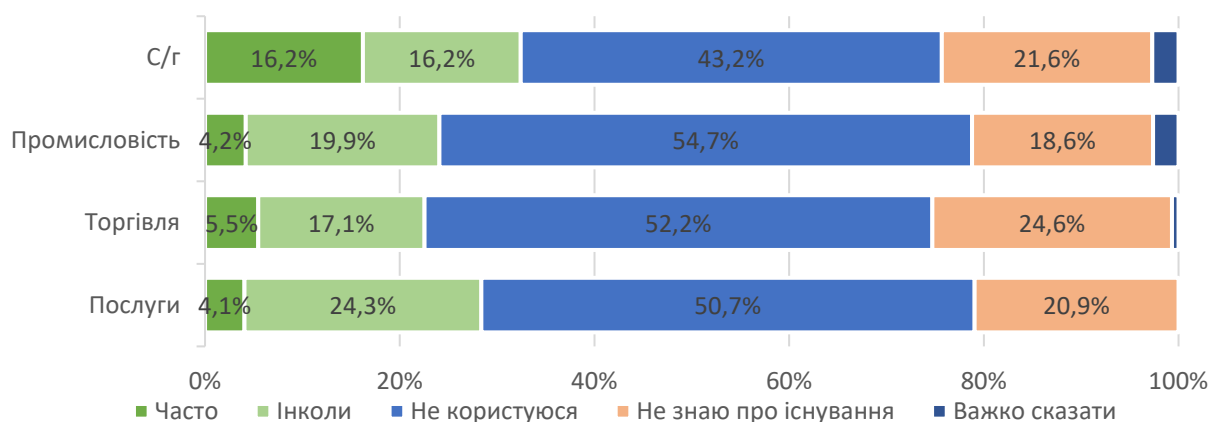

Рис. 24. Використання Дія.Бізнес за регіонами (% опитаних)⁷

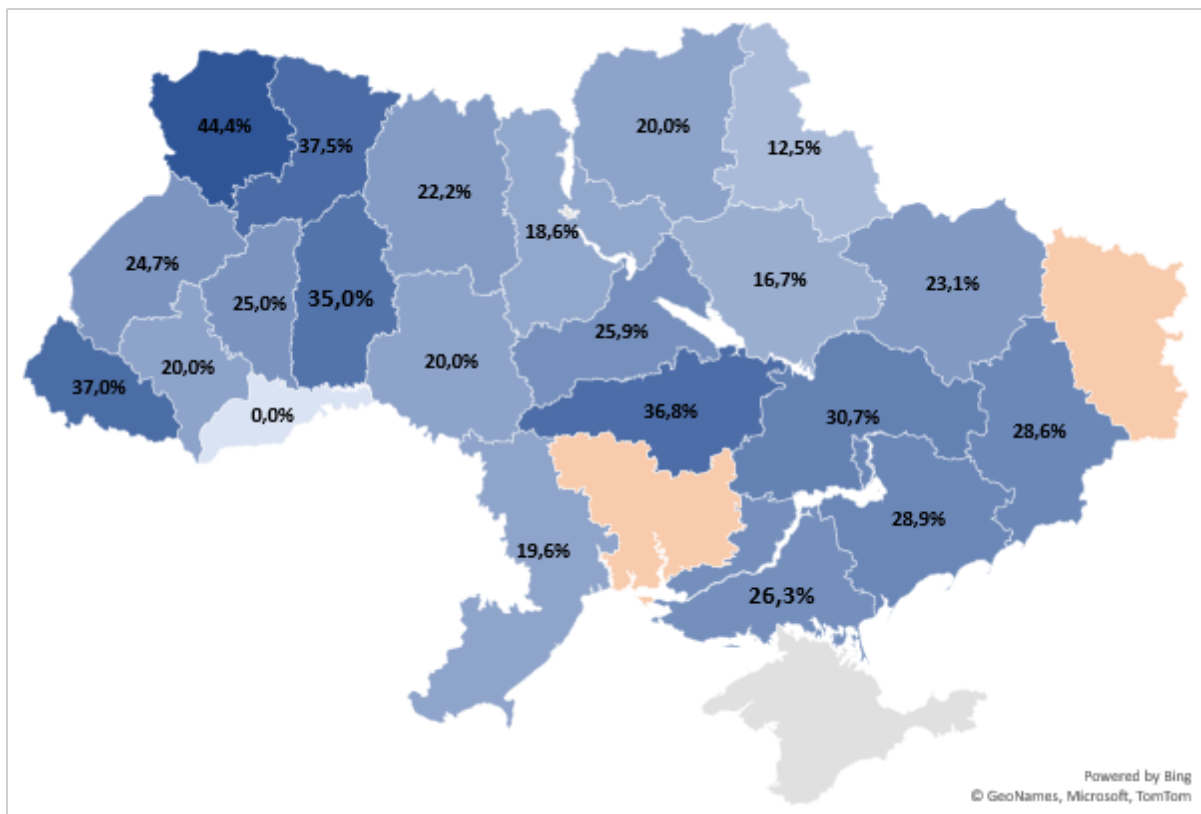
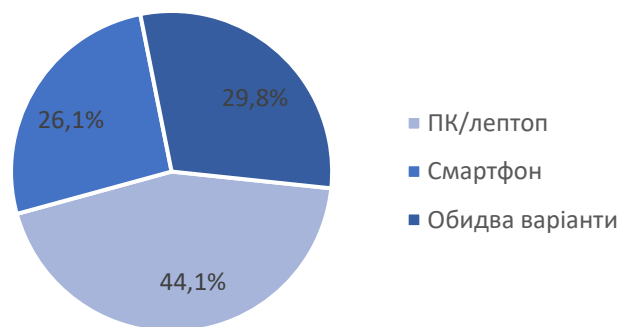

Рис. 25. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (% опитаних)

- Майже половина експортерів та імпортерів (44,1%) використовують ПК/лептоп для доступу до Дія.Бізнес. Однак чверть опитаних звертаються до послуг Дія.Бізнес лише з допомогою смартфона.
- Майже третина респондентів користується Дія.Бізнес на обидвох варіантах гаджетів.
- Експортери більш часто використовують лише стаціонарні комп'ютери / ноутбуки.

⁷ Показник для міста Київ – 15,5%

Примітка: Для Луганської та Миколаївської областей неможливо розрахувати балансовий показник через недостатню наповнюваність підвибірки (на карті виділено рожевим кольором).

- Сільськогосподарські компанії більш часто користувалися Дія.Бізнес на смартфоні. Представники сфери послуг найчастіше використовують Дія.Бізнес зі стаціонарного комп'ютера / ноутбука.
- Великий бізнес найчастіше користувався Дія.Бізнес з допомогою смартфона. Майже кожен другий представник середнього та малого бізнесу користувався Дія.Бізнес зі стаціонарного комп'ютера / ноутбука.

Рис. 26. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за розміром підприємств, % опитаних)

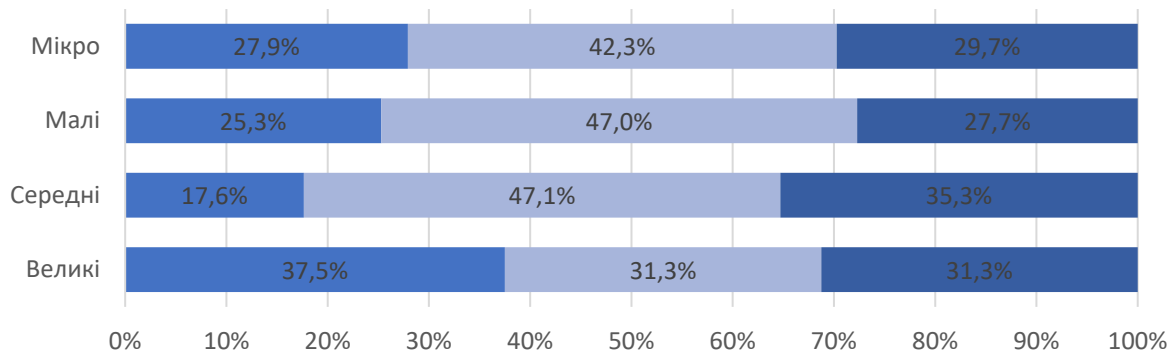
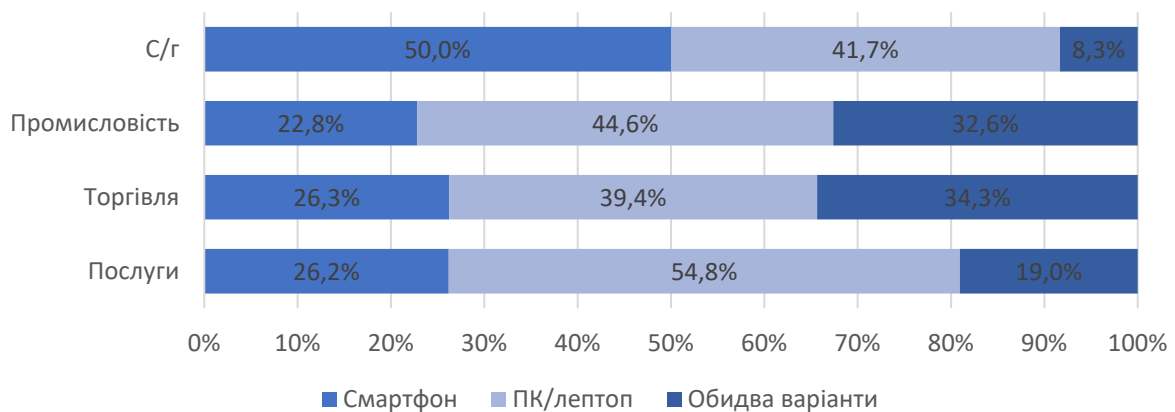

Рис. 27. Який пристрій використовуєте для доступу до Дія.Бізнес? (за сектором підприємств, % опитаних)

6. Роль бізнес-асоціацій

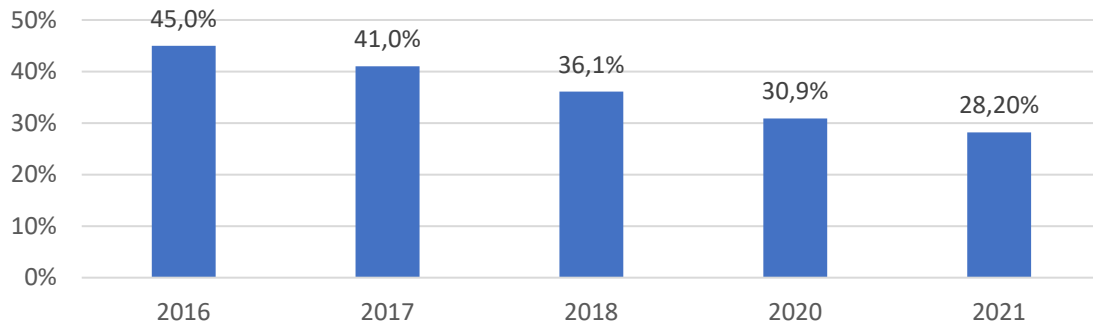
6.1. Членство в бізнес-асоціації

Підприємствам було поставлено питання про те, чи є вони членами хоча б однієї бізнес-асоціації, включаючи торгово промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо.

- У 2021 році менше третини (28,2%) підприємств-учасників ЗЕД були членами хоча б однієї бізнес асоціації. Таким чином, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, продовжує зменшуватися під час кожної хвили дослідження.
- Порівняно з 2016 роком, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, зменшилася на третину

- Учасники ЗЕД можуть більш активно брати участь в бізнес-асоціаціях ніж інші підприємства. Згідно з результатами Індексу конкурентоспроможності міст 2021 USAID, членами бізнес-асоціацій були 12,5% респондентів (11,5% в ІКМ 2019-2020)⁸.

Рис. 28. Членство в бізнес-асоціаціях за роками, % опитаних

- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, частіше є членами бізнес-асоціацій. Порівняно з 2020 роком, зростає частка експортерів, які є членами бізнес-асоціацій.
- Зі зростанням розміру підприємства зростає ймовірність членства в бізнес-асоціаціях.
- Промислові підприємства є членами бізнес-асоціацій частіше ніж підприємства інших секторів, однак від промисловості скоротили відставання представники с/г та послуг.

Рис. 29. Членство в бізнес-асоціаціях, за видом ЗЕД, (% опитаних)

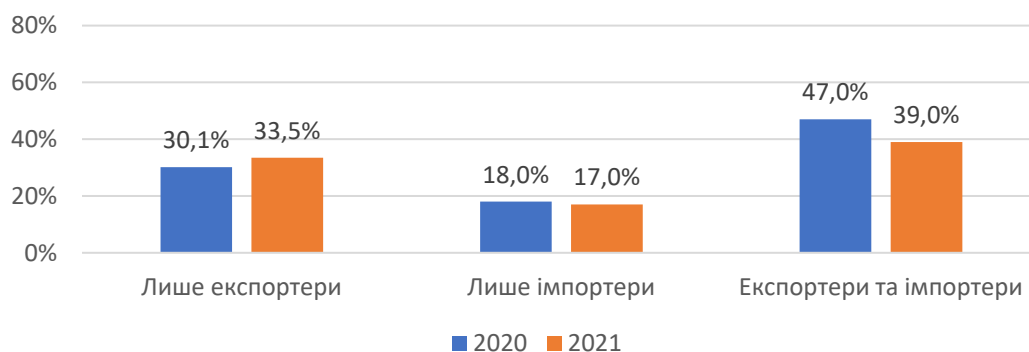
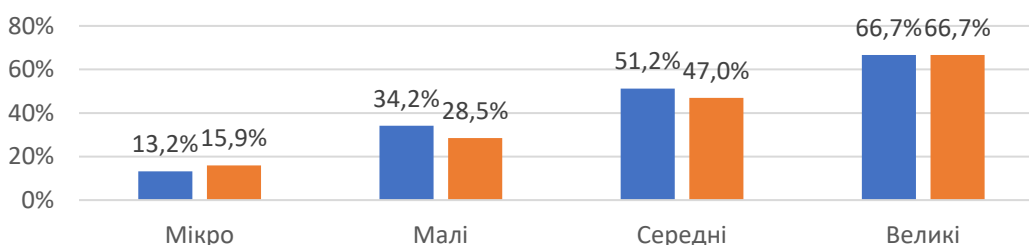

Рис. 30. Членство в бізнес-асоціаціях, за розміром підприємств, (% опитаних)

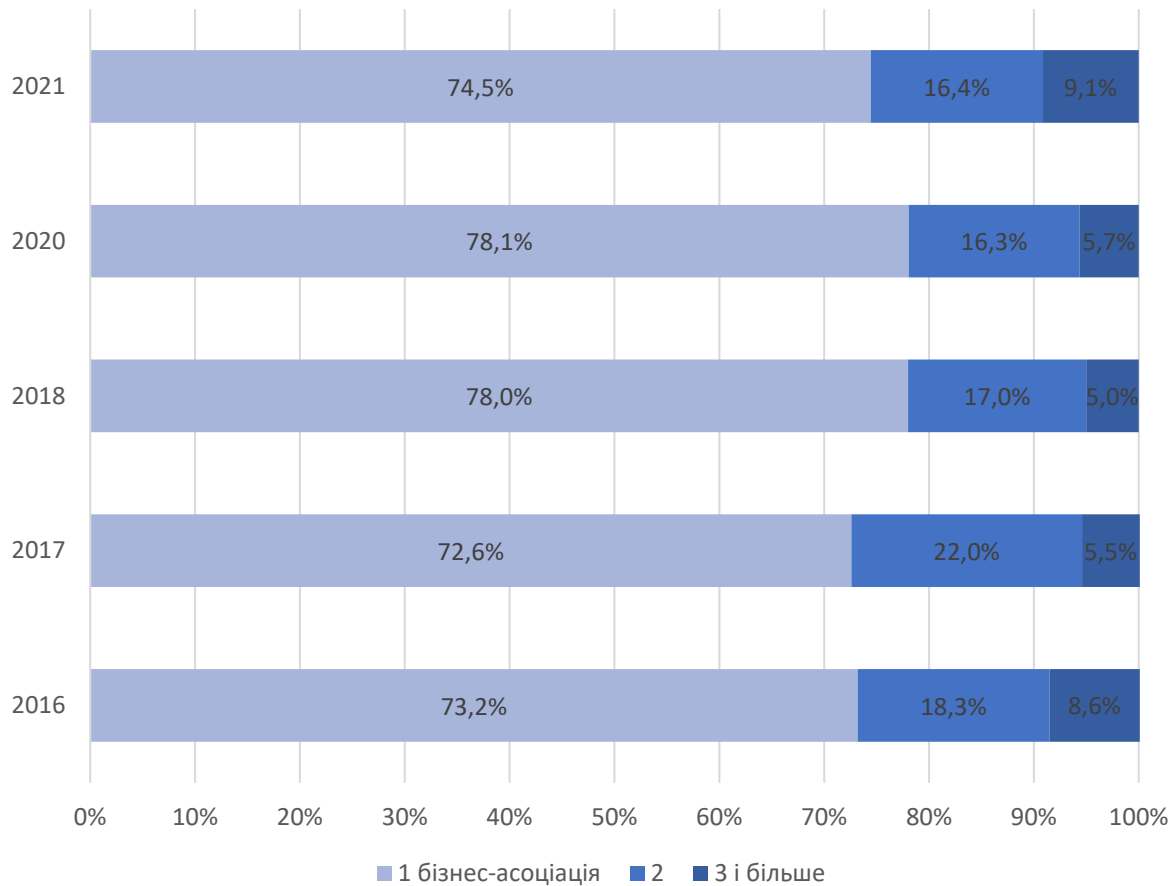

- Найбільше залученими до діяльності ділових об'єднань є учасники ЗЕД Сумської та Чернігівської областей (половина опитаних).

⁸ Індекс конкурентоспроможності України 2021, Київ 2021, http://www.ier.com.ua/ua/mci/index_2021.

- Найменш активно беруть в діяльності ділових об'єднань у Хмельницькій області, Київській області та місті Києві.

Рис. 31. Кількість бізнес-асоціацій, в яких беруть участь підприємства, за роками (% опитаних)

- Більшість підприємств беруть участь лише в одному діловому об'єднанні, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо (як і в попередні роки). Порівняно з 2020 роком, учасники ЗЕД менш часто беруть участь лише в одній бізнес-асоціації.
- Експортери частіше беруть участь лише в одній асоціації, тоді як імпортери можуть брати участь також в 2-3 і більше.
- Підприємства великого та середнього розміру частіше є членами декількох бізнес-асоціацій. Серед великих підприємств до декількох бізнес-асоціацій входить майже половина опитаних, серед малих – кожне п'яте.
- Сільськогосподарські підприємства найчастіше входять до більш ніж однієї бізнес-асоціації, зокрема третина – до 3 і більше.
- Найбільше залученими до діяльності ділових об'єднань є учасники ЗЕД Сумської та Чернігівської областей (половина опитаних).
- Найменш активно беруть в діяльності ділових об'єднань у Хмельницькій області, Київській області та місті Києві.

6.2. Готовність платити за послуги бізнес-асоціацій

- У 2021 році лише 11,6% опитаних повідомили, що не готові платити за жодні послуги (13,2% у 2020).
- У 2021 році серед мікро підприємств найвища частка респондентів, які не готові платити за послуги, тоді як у 2020 не були готові платити великі.
- Пошук нових торговельних партнерів за кордоном залишається найбільш популярною послугою. При цьому послуги, пов'язані з просуванням експорту, залишаються більш популярними, ніж послуги для імпортерів.
- Підприємства усіх розмірів найбільш готові платити за пошук нових торговельних партнерів за кордоном.
- Мікро та малий бізнес, як і в 2020 році, потребує захисту прав та юридичних консультацій.
- Серед сільськогосподарських підприємств у 2021 році відсутні респонденти, які не готові платити за послуги бізнес-асоціацій.

Рис. 32. Послуги бізнес-асоціацій, за які готові платити підприємства (% опитаних)

Методологія опитування

Бізнес, який займається зовнішньоекономічною діяльністю – імпортом та експортом, – на власному досвіді відчуває її умови, переваги та недоліки. Тому для того, щоб вивчити наявні проблеми у цій сфері та визначити реформи і кроки у політиці, потрібні для їх вирішення, важливо почути думку цього бізнесу.

З цією метою Інститут економічних досліджень та політичних консультацій регулярно проводить національний моніторинг думки бізнесу за допомогою щорічного опитування більш ніж 1000 експортерів та імпортерів. Таке опитування дозволяє отримати «зворотній зв'язок» безпосередньо від представників бізнесу та дізнатися, з якими перешкодами вони стикаються у своїй діяльності, яких змін потребують та як реагують на різноманітні нововведення.

У 2015-2016 році ІЕД вперше провів такий моніторинг в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі». Ця хвиля опитування була експериментально-розвідувальною і охопила 381 підприємство, що здійснює ЗЕД. Польовий етап збору інформації проходив у квітні-серпні 2015 року. У наступні роки в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі» ІЕД провів ще чотири хвилі цього моніторингу:

- Друга хвиля моніторингу була проведена у 2016-2017 роках. Збір інформації для відбувся у жовтні-грудні 2016 року. Було опитано 1044 підприємства-учасники ЗЕД.
- Третя хвиля моніторингу була проведена у 2017-2018 роках. Збір інформації відбувся в листопаді 2017 року – лютому 2018 року. Було опитано 1019 підприємств-учасників ЗЕД.
- Четверта хвиля моніторингу була проведена у 2018-2019 роках. Збір інформації відбувся у жовтні-грудні 2018 року. Було опитано 1012 підприємств-учасників ЗЕД.
- П'ята хвиля моніторингу була проведена у 2020 році. Збір інформації відбувся у квітні-червні 2020 року. Було опитано 1045 підприємств-учасників ЗЕД.

Шоста хвиля цього опитування відбулася у 2021 році в рамках проєкту «Громадська ініціатива «За чесну та прозору митницю»». Польовий етап опитування проходив з 26 травня до 8 вересня 2021 року. Було опитано 1006 підприємств-учасників ЗЕД.

Польові етапи другої, третьої та четвертої хвиль опитування було здійснено компанією GfK Україна, а польові етапи п'ятої хвилі у 2020 році та шостої у 2021 році – дослідницькою агенцією Info Sapiens. Вибірки другої, третьої, четвертої, п'ятої та шостої хвиль опитування є репрезентативними у національному вимірі.

Опитування 2021 року було проведене методом кількісного телефонного опитування за допомоги комп'ютера (CATI – computer assisted telephone interviews). Усі інтерв'ю були проведені з представниками підприємства, які можуть оцінити економічне становище підприємства та умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності (власники, директори, заступники директора, головні бухгалтери, керівники відділу або заступники керівника відділу, пов'язаного зі здійсненням експорту чи імпорту).

В опитуванні взяли участь підприємства зі всієї України за винятком тих, які знаходяться на території тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також окремих регіонів Донецької та Луганської областей, що не контролюються урядом України.

На етапі аналізу даних контролювалася кількість спостережень для кожного параметра вибірки. Якщо кількість спостережень була недостатньою для проведення статистичного аналізу, такий аналіз не проводився і, відповідно, не наводиться у звіті.

Для проведення моніторингу ІЕД розробив стандартизовану анкету для опитування підприємств. У цьому звіті наведено порівняння результатів опитувань різних хвиль за рядом запитань, формулювання яких у шостій хвилі опитування не змінилося у порівнянні з попередніми хвилями опитування. Разом з цим, за окремими запитаннями наведено також порівняння з результатами першої хвилі опитування у 2015-2016 роках, однак, потрібно враховувати, що вибірка цієї хвилі опитування була відмінною від наступних, що може впливати на різницю у показниках.

Розподіл респондентів за регіонами

Опитування було проведене у всіх регіонах України за виключенням тимчасово окупованої АР Крим та м. Севастополя, а також окремих районів Донецької та Луганської областей. У кожному регіоні в опитуванні взяло участь від 8 (Луганська область) до 181 (м. Київ) підприємств.

Таблиця 1. Розподіл опитаних підприємств за регіоном

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Вінницька	30	3,0%
Волинська	27	2,7%
Дніпропетровська	75	7,5%
Донецька	21	2,1%
Житомирська	27	2,7%
Закарпатська	27	2,7%
Запорізька	38	3,8%
Івано-Франківська	25	2,5%
Київська	102	10,1%
Кіровоградська	19	1,9%
Луганська	8	0,8%
Львівська	77	7,7%
Миколаївська	9	0,9%
Одеська	46	4,6%
Полтавська	24	2,4%
Рівненська	24	2,4%
Сумська	24	2,4%
Тернопільська	20	2,0%
Харківська	91	9,0%
Херсонська	19	1,9%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Хмельницька	20	2,0%
Черкаська	27	2,7%
Чернівецька	20	2,0%
Чернігівська	25	2,5%
м. Київ	181	18,0%
Загальна сума	1006	100%

Розподіл респондентів за митницями

Для оцінки проходження митних процедур за митницями респондентам було запропоновано вказати, на якій митниці вони переважно здійснюють оформлення своїх товарів. Для цього було використано класифікацію митниць 2019 року, коли у структурі Державної митної служби були утворені 16 митниць, у тому числі 14 регіональних митниць, а також Енергетична митниця та Координаційно-моніторингова митниця. Оскільки оцінка в опитуванні була здійснена за попередній рік, протягом якого ще діяла ця структура, ми використовуємо цю класифікацію для здійснення порівнянь за деякими показниками.

Найбільша частка опитаних підприємств (368 або 36,6% від усієї вибірки) здійснює митне оформлення на Київській митниці, яка об'єднала Житомирську, Київську, Київську міську та Черкаську митниці ДФС. Наступна за кількістю частка респондентів (133 опитаних підприємств або 13,2% від вибірки) здійснює митне оформлення на Галицькій митниці, де було об'єднано три митниці: Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську.

На третьому та четвертому місцях за найбільшою кількістю опитаних підприємств, які здійснюють там митне оформлення знаходяться Дніпровська митниця (102 опитаних підприємства, що складає майже 10,1% від загальної кількості опитаних) та Слобожанська митниця (86 підприємств або 8,5% вибірки). Послугами решти митниць користуються менші частки опитаних підприємств. Крім цього, 36 підприємств не назвали митниці, де вони здійснюють митне оформлення. Вони склали 3,6% від вибірки.

Таблиця 2. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Азовська митниця (Донецька митниця Державної фіскальної служби України)	12	1,2%
Буковинська митниця (Чернівецька митниця ДФС)	21	2,1%
Волинська митниця (Волинська митниця ДФС)	37	3,7%
Галицька митниця (Івано-Франківська митниця ДФС, Львівська митниця ДФС, Тернопільська митниця ДФС)	133	13,2%
Дніпровська митниця (Дніпропетровська митниця ДФС, Запорізька митниця ДФС,	102	10,1%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Кіровоградська митниця ДФС, Полтавська митниця ДФС)		
Закарпатська митниця (Закарпатська митниця ДФС)	29	2,9%
Київська митниця (Житомирська митниця ДФС, Київська митниця ДФС, Київська міська митниця ДФС, Черкаська митниця ДФС)	368	36,6%
Одеська митниця (Одеська митниця ДФС)	70	7,0%
Північна митниця (Чернігівська митниця ДФС)	22	2,2%
Подільська митниця (Вінницька митниця ДФС, Хмельницька митниця ДФС)	34	3,4%
Поліська митниця (Рівненська митниця ДФС)	26	2,6%
Слобожанська митниця (Сумська митниця ДФС, Харківська митниця ДФС)	86	8,5%
Східна митниця (Луганська митниця ДФС)	8	0,8%
Чорноморська митниця (Миколаївська митниця ДФС, Митниця ДФС у Херсонській області, АР Крим та м. Севастополі)	22	2,2%
Не вказали митниці	36	3,6%
Загальна сума	1006	100%

Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення

Більшість підприємств (610 підприємств) вказали митний пост, на якому вони переважно здійснюють митне оформлення. Митним постом, який найчастіше називали опитані підприємства, є «Аеропорт Київ», що знаходиться в міжнародному аеропорту «Київ» (Жуляни). Тут здійснюють опитування 146 підприємств, що складає 14,5% вибірки.

Більше 20 підприємств здійснюють митне оформлення на митних постах «Яворів», «Костянтинівка», «Залізничний», «Одеса-аеропорт», «Ягодин» та «Південний». 396 підприємств або 39,4% вибірки не назвали посту, де вони здійснюють митне оформлення.

Таблиця 3. Розподіл опитаних підприємств за митними постами, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Аеропорт Київ»	146	14,5%
Митний пост «Яворів»	43	4,3%
Митний пост «Костянтинівка»	37	3,7%
Митний пост «Залізничний»	37	3,7%
Митний пост «Одеса-аеропорт»	30	3,0%
Митний пост «Ягодин»	30	3,0%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Південний»	20	2,0%
Митний пост «Чоп – залізничний»	16	1,6%
Митний пост «Мостиська-залізничний»	14	1,4%
Митний пост «Запоріжжя-аеропорт»	13	1,3%
Митний пост «Спеціалізований»	12	1,2%
Митний пост «Прикарпаття»	12	1,2%
Митний пост «Суми»	12	1,2%
Митний пост «Житомир-центральний»	12	1,2%
Митний пост «Чернівці»	10	1,0%
Митний пост «Вінниця»	9	0,9%
Митний пост «Бориспіль»	9	0,9%
Митний пост «Щербаківка»	8	0,8%
Митний пост «Рава-Руська»	8	0,8%
Митний пост «Мостиська»	8	0,8%
Митний пост «Дяково-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Полтава»	7	0,7%
Митний пост «Аеропорт «Харків»	7	0,7%
Митний пост «Ковель»	7	0,7%
Митний пост «Ужгород-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Черкаси-центральний»	6	0,6%
Митний пост «Херсон»	5	0,5%
Митний пост «Рівне»	5	0,5%
Митний пост «Коростень»	5	0,5%
Митний пост «Білгород-Дністровський»	5	0,5%
Митний пост «Кривий Ріг»	5	0,5%
Митний пост «Нові Яриловичі»	5	0,5%
Митний пост «Західний» Енергетичної митниці Держмитслужби	5	0,5%
Митний пост «Костянтинівка»	4	0,4%
Митний пост «Столичний»	4	0,4%
Митний пост «Ізмаїл»	4	0,4%
Митний пост «Чернігів»	4	0,4%
Митний пост «Бердянськ»	3	0,3%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Херсон»	3	0,3%
Митний пост «Сарни»	3	0,3%
Митний пост «Маріуполь-порт»	3	0,3%
Митний пост «Одеса-внутрішній»	3	0,3%
Митний пост «Дніпро-Бузький»	2	0,2%
Митний пост «Дністер»	2	0,2%
Митний пост «Лужанка»	2	0,2%
Митний пост «Рені»	2	0,2%
Митний пост «Тиса»	1	0,1%
Митний пост «Дружба»	1	0,1%
Митний пост «Овруч»	1	0,1%
Митний пост «Дольськ»	1	0,1%
Митний пост «Доманове»	1	0,1%
Митний пост «Угринів»	1	0,1%
Митний пост «Вадул-Сірет»	1	0,1
Митний пост «Мамалига»	1	0,1
Митний пост «Старокозаче»	1	0,1
Не вказали митного посту	396	39,4%
Загальна сума	1006	100%